

Pilkhoffer Mónika

Az Erzsébet Tudományegyetem pécsi épületei

Az 1921. évi XXV. törvénycikk az 1920 februárjában Budapestre menekült pozsonyi m. kir. Erzsébet Tudományegyetem ideiglenes Pécsre helyezésétől döntött a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem Szegedre költöztetésével egy időben.¹ Miután a csehek 1919. szeptember 22-én – a jogi kar kivételével – beszüntették az Erzsébet Tudományegyetem működését Pozsonyban, Pécs mellett több város (Győr, Debrecen, Szombathely, Veszprém és Keszthely) is ajánlkozott az egyetem letelepítésére.² Az intézmény vezetése végül Pécsset választotta,³ annak ellenére, hogy a város csak 1921 augusztusában szabadult fel a szerb megszállás alól. Régi vágya valósult meg ezzel a pécsieknek, hiszen Nagy Lajos 1367-es egyetemalapítása után 555 évvel, több sikertelen kísérletet követően a város végre egyetemet kapott.⁴

Az Erzsébet Tudományegyetem Pozsonyban

Ferenc József 1912. július 7-én szentesítette a XXXVI. törvénycikket, mely a debreceni és a pozsonyi egyetem felállításáról határozott. Az ezt követő legnehezebb feladatot az Erzsébet királynéről elnevezett intézmény helyének kijelölése jelentette.⁵ A belvárosi és a külterületi elhelyezés híveinek hosszas vitáját felemás megoldás zárta le: 1913 nyarán a közoktatásügyi miniszter úgy döntött, hogy az orvosi és természettudományi karok a külvárosi Lanfranchi-telken, míg a jogi- és a bölcsészeti fakultás, valamint a központi épület és az egyetemi könyvtár a belvárosi Schiffbeck-telken fog felépülni.⁶ 1914 februárjára Almási Balogh Loránt el is készítette az orvosi és természettudományi campus ter-

1 CSIZMADIA 1980. 8.

2 Kultúrpolitikai szempontból az egyetemet mindenképpen dunántúli városban tervezték elhelyezni, mivel az országnak ezen a területén egyetlen egyetem sem működött. Ráadásul a Debrecenbe költözés esetében annak a veszélye is fennállt, hogy a pozsonyi egyetem jogi és a bölcsészeti fakultásainak önállóságát megszüntetve beolvasztanák azokat a debreceni egyetem jogi és bölcsészeti karaiba. BENKE 2000. 95.

3 A pozsonyi egyetem legkézenfekvőbb új otthona Sopron lett volna, de annak hovatartozása ekkor még bizonytalan volt. Pécs legnagyobb riválisa Győr volt, azonban Pécs kulturális hagyományai, fejlett ipara és iskolaváros jellege mellett a kórházak esetében felülmúlta a vetélytársat. Hátrányai közé sorolták ugyanakkor a fő vasútvonalaktól való távolságát, és hogy vonzási körzete csupán észak felé van. BENKE 2000. 95–96.

4 Klimó György püspök (1751–1777) egyetemalapítási tervéből ugyan csak az első nyilvános könyvtár és a nyomda valósult meg, de Szepesy Ignác püspöknek sikerült 1835-ban jogakadémiát létrehoznia a városban. 1872-ben pécsi és baranyai polgárok nyílt kérelmet fogalmaztak meg a Pécssett felállítandó egyetem érdekében, Szauter Antal főreáliskolai igazgató 1873-ban megjelent könyvében pedig négykarú egyetem felállításáról értekezett. Szilvek Lajosnak a századfordulón megjelent kötete katolikus egyetem felállítását javasolta Pécssett. BENKE 1992. 101.

5 A helyszín kiválasztásával kapcsolatos, 1913. május 5-i értekezleten a legfontosabb kérdés az volt, hogy az egyetem épületeit a város belső (katonai kórház és Esterházy tér, Schiffbeck-telek) vagy külső területén (Saint-Genois-féle telek) helyezték-e el. 1913 júniusában egy újabb külterület, a Lanfranchi-telek is felmerült az egyetem helyeként.

6 LUKINICH 1933.

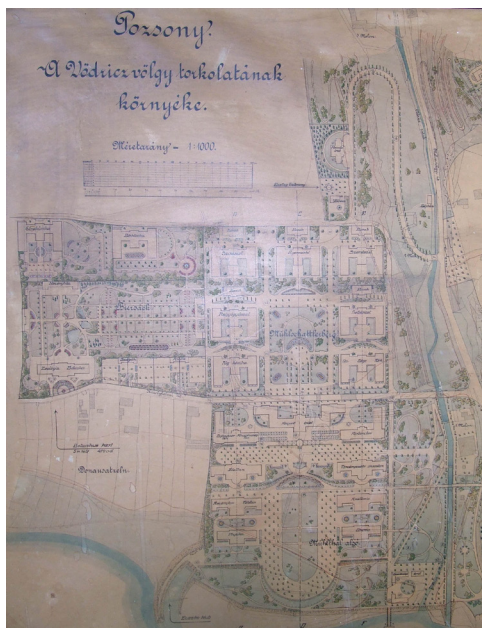
vét.⁷ (1. kép) Arra nem találtunk adatot, hogy miért a kastélyépítő specialistaként ismert, az iparművészeti iskolában tanító építész kapta a megbízást, de a helyszínrajz jól sikerültnek tekinthető, hiszen a tervező nem túl szerencsés alakú telken praktikus és artisztikus helyezte el az architektúrákat.⁸ Az első világháború kitörése azonban megghiúsította a terv megvalósítását.

Az oktatás mielőbbi megkezdése érdekében az Erzsébet Tudományegyetem számára egyelőre meglévő épületeket engedtek át. Elsőként a jogi kar alakult meg, mely az 1914/15-ös tanévben a jogakadémia épületében kezdte meg a működését. A hivatali helyiségek számára az Esterházy-palotában szorítottak helyet. 1916-ban a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium meghívásos tervpályázatot hirdetett a Schiffbeck-telek beépítésére, melyen Korb Flóris, Palóczy Antal, Lechner Jenő és Wurga László, valamint a minisztérium részéről Kertész K. Róbert és Sváb Gyula vettek részt.⁹ A legújabb elképzelés szerint a bölcsészettudományi és az orvosi kar költözött volna ide. Mivel a háború ezt a tervet is elsöpörte, a két karon 1918 őszén megindult képzés számára átmeneti helyiségeket biztosított a város. Az orvostudományi kar a kibővített állami kórházba került.¹⁰

Az Erzsébet Tudományegyetem rövid pozsonyi működéséről elmondható, hogy három karán fokozatosan elindult ugyan a képzés,¹¹ de az intézmény megnyugtató elhelyezése nem sikerült: a nagyszabású egyetemépítési tervekből a háború idején semmi sem valósult meg.

Az egyetem Pécssett

Az egyetem pécsi elhelyezése az adott viszonyok között csakis meglévő épületeknek az intézmény számára történő átengedésével realizálódhatott. A feladattal Pekár Mihály orvosi prodékánt bízták meg, aki már 1921 augusztusában leutazott Pécsre. A szerb megszállás alól éppen felszabadult városban Pekár egyedül a honvéd hadapródiskola¹² – akkor telje-

1. kép
A. Balogh Loránt: Az Erzsébet
Tudományegyetem pozsonyi elhelyezésének terve (1914)

⁷ PEK TGYO ETGY D2004.44.1.

⁸ MERÉNYI 1955. 21–22.

⁹ GERLE 2010. 196–197.

¹⁰ SZABÓ 1940. 10.

¹¹ A természettudományi kar megszervezése sem most, sem a későbbiekben nem sikerült.

¹² A honvéd hadapródiskola 1897/98-ban épült Alpár Ignác tervei alapján a soproni és nagyváradai iskolákkal egy időben. A háromemeletes, neobarokk főépülethez a nagyméretű telken számos kisebb épület: tisztai és legénységi lakóépületek, melléképület, uszoda, tornacsarnok, kórház tartozott. Bővebben lásd: PILKHOFER 2004. 32–40.

sen üresen álló – épületét tartotta alkalmasnak az egyetem számára, ahol a központi intézmények, a jogi és a bölcsészeti kar, valamint az orvosi kar elméleti intézetei is elférnének. Pekár doktor *Pro memoria Pécs város térképéhez* című munkájában jelölte meg azokat a pécsi épületeket, amelyekre az egyetem igényt tartott. A pécsi püspök és a városi főispán igyekezett mindent megtenni az épületek átengedése érdekében, de a honvédelmi miniszterrel a hadapródiskoláról nem sikerült megállapodni.¹³ Ennek az lett a következménye, hogy az egyetem intézeteit a város legkülönbözőbb pontjain 9 nagyobb és több kisebb épületben, szétszórtan helyezték el.

A rektorátus, az egyetemi hivatalok, a jogi és a bölcsészettudományi kar, valamint 3 orvosi intézet (fizikai, élettani, biológiai) az állami főreáliskola Rákóczi úti épületébe került. Az innen kitelepített középiskola – Zichy Gyula pécsi püspök támogatásának köszönhetően – a jogi líceum Király utcai épületébe költözött.¹⁴ Zichy püspök hozzájárult ahhoz is, hogy a líceum templomból egyetemi templom legyen, a püspöki könyvtár pedig az egyetemi könyvtár állományát alapozta meg. A városi közkórházba a bel- és szemklinika, a vele szomszédos szegényházba a gyógyszerári és közegészségtani intézet költözött. A sebészet a városi felsőkereskedelmi iskola, az elme- és idegklinika az elme- és ideggyógyintézet épületében nyert elhelyezést. A városi tornacsarnokban az anatómiai, a kórbonctani és a törvényszéki orvostani intézetek kezdték meg működésüket. A bábaképzőből szülő- és nőbeteg klinika, a csapatkórházból bőr- és nemibeteg klinika, a Julián egyesület székházából gyermekklinika lett.¹⁵ Az egyetem számára átengedett épületekről 1925. január 20-án írta alá a szerződést Nendtvich Andor polgármester és Makay István, valamint Mihálffy Ernő rektor és Pekár Mihály orvoskari dékán. A szerződés melléklete 19 épületet sorolt fel 8 kat. hold 1039 négyszögöl területen. Ezek az architektúrák mind a dualizmus, azon belül is a századforduló idején épültek, és jól bizonyítják, hogy Pécs ebben az időszakban jelentős iskolai és egészségügyi központtá fejlődött.¹⁶

Azon túl, hogy ezeket az architektúrákat az egyetemi oktatás céljára kisebb-nagyobb mértékben át kellett alakítani, a hallgatók és az oktatók elhelyezésének kérdése újabb építési feladatokat vetett fel. Ennek érdekében egyetemi építő bizottság alakult, amelynek tagjai – többek között Sváb Gyula, a kultuszminisztérium műszaki osztályának vezetője

¹³ A hadügyi kincstár kezdetben hajlandónak tűnt a hadapródiskola főépületét az egyetemnek átadni, de a melléképületek egy részéhez ragaszkodott, ellentételezésül pedig a főreáliskola épületét kérte. Később a főépületet sem adták, helyette a honvédelmi minisztérium 100 millió koronát ajánlott fel, melynek nagy része azonban az infláció során elértéktelenedett. CSIZMADIA 1980. 11.

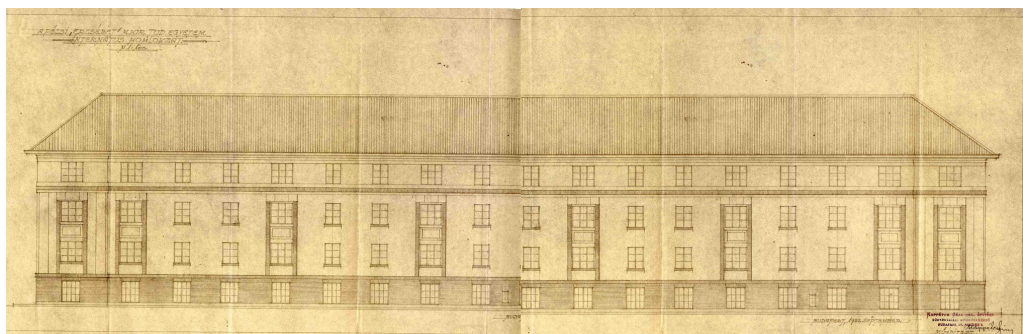
¹⁴ A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium elképzelése szerint a joglíceum épületébe az egyetem jogi karát telepítették volna, az egyetemi tanács azonban a jogi és a bölcsészkar elkülönítését hátrányosnak tartotta. PTE EL VIII. 101. a. 2. d. Az Egyetemi Tanács IX. rendes ülésének jegyzőkönyve, 1922. máj. 31. Budapest.

¹⁵ Az épületek átadása mellett további megoldandó feladatot jelentett a város számára, hogy az azokban működő intézményeknek új otthon találjon. A tárgyalások eredményeképp a szegényház lakóit a Mayer laktanyába, a városi felső kereskedelmi fiúiskolát a Makár utcai elemi iskolába, a női tanulókat a Mária utcai elemi népiskolába költöztették. *Dunántúl*, 1922. augusztus 2. 4.

¹⁶ Az épületek közül egyedül a bábaképezde (1908) terveit készítette országosan ismert, fővárosi építész Schodits Lajos személyében. A főreáliskola (1914), a felsőkereskedelmi iskola (1912–1915) és a Julián Egyesület épülete (1913) a legjelentősebb pécsi építés, Pilch Andor tervei alapján épültek fel. Az 1714-ben alapított városi kórház épületét 1895-ben Piatesek Gyula tervei alapján bővítették. Az elme- és ideggyógyintézetet (1902–1905) Schlauch Imre pécsi építőmester tervezte. A tornacsarnok 1870-ben, a szegényház 1888-ban, a csapatkórház 1889-ben épült.

és Kappéter Géza műépítész – 1922. augusztus elején ellátogattak Pécsre.¹⁷ A sajtó értesülései szerint ekkor már folytak az átalakítási munkák a bábaképezde, a jogakadémia, a főreáliskola és a tornacsarnok architektúráin, és már készen voltak az egyetemi internátus tervei is. A forrásokból arra lehet következtetni, hogy a minisztérium a kollégium számára vásárolta meg 1922 tavaszán 2 200 000 koronáért Hamerli József 2485 négyszögöl nagyságú, a honvéd hadapródiskola mellett fekvő telkét.¹⁸ Valószínűleg az egyetem helyének véglegesítése után döntöttek arról, hogy az internátus a főreáliskolához közeli területen, a mai Dohány és Jogász utcák sarkán fog felépülni. Időközben nemcsak a helyszín, de az épület funkciója is megváltozott: a Kappéter Géza által 1922 nyarán tervezett épületben tanári lakásokat alakítottak ki, a Nagy Lajosról elnevezett fiúinternátus számára pedig megszerezték a várostól az Irányi Dániel téri elemi népiskola Pilch Andor által tervezett, 1922–23-ban emelt architektúráját,¹⁹ amelyet még az építkezés közben kollégiummá építettek át.²⁰ Még egy épület lett az egyetemé: a Siklósi és a Rákóczi utca sarkán álló, egykori Vadember Szálloda (1886),²¹ amelyet a lányok számára alakították át Erzsébet Kollégiummá, és itt működött a 300 fős menza is.²²

Az egyetemi tanács 1924 februárjában úgy határozott, hogy az eredetileg kollégiumnak szánt, de tanári lakóházzá áttervezett ún. Békepalota kétemeletes épületére egy harmadik emeletet is ráépítenek.²³ Így két darab három- és két darab négyszobás lakással több állt az oktatók rendelkezésére. A háromszobás lakások fogadószobából, ebédlőből és hálószobából álltak, a négyszobásokban gyerekzsoba is volt. Mindegyik lakáshoz tartó-

2. kép

Kappéter Géza: Az eredetileg kollégiumnak készült tanári lakóház, az ún. Békepalota terve (1922)

¹⁷ *Dunántúl*, 1922. augusztus 5. 1.

¹⁸ PTE EL VIII. 101. a. 2. d. Az Egyetemi Tanács IX. rendes ülésének jegyzőkönyve, 1922. máj. 31. Budapest.

¹⁹ STELCZ 2006. 57–58.

²⁰ A város az egyetem elhelyezése érdekében több alap- és középfokú iskolájának épületét áldozta fel, a helyhiány pedig súlyos problémákat okozott a közoktatásban. Klebelsberg Kuno ezért 1922-ben ígéretet tett egy 12 tantermes elemi iskola megépítésére. Mire a Fiume utcai iskola építésének munkálatai megkezdődtek, a minisztérium által beígért 200 000 pengő a költségekre már nem volt elég. A Müller Félix budapesti építész által tervezett épület így csak 1931-re készült el. 1929-ben adták át a Pilch Andor tervezte Ullmann-telepi elemi iskolát, melynek felépülése összefüggött az Irányi Dániel téri iskola elvételével. *Dunántúl*, 1928. szeptember 16. 2. és STELCZ 2006. 56–57.

²¹ Az épületet a város 1923. június 18-án vásárolta meg, majd 1923. december 28-án az egyetemnek ajándékozta. EMLÉKIRAT 1929. 15.

²² CSIZMADIA 1980. 336.

²³ PTE EL VIII. 101. a. 1. d. Az Egyetemi Tanács V. rendes ülésének jegyzőkönyve, 1924. febr. 27.

zott cseléd- és fürdőszoba is. A rendkívül egyszerű homlokzaton a második emelet feletti erőteljes vízszintes osztópárkány és a harmadik emelet kisebb mérete is azt sugallja, hogy ez utóbbi megépítéséről csak később született döntés. Az architektúra szerény díszítését az első és második emelet hatos osztású ablakait időközönként összefogó téglaszalag adja. (2. kép) Az építkezés megindulását késleltette, hogy a város mérnöki hivatala csak 1923. január végére készítette el a telektömb megosztásának és szabályozásának tervét, amely során elvetették az Irányi Dániel teret közepén észak-déli irányban kettészelő utcának a dohánygyárig történő kiépítését.²⁴

Az egyetem ünnepélyes megnyitására a kultuszminiszter jelenlétében 1923. október 14-én került sor.²⁵ Ünnepi beszédében Klebelsberg hangsúlyozta, hogy „*Trianon után külön egyetemi városrészt nem építhettünk, de mégis megnyugvással tölti el lelkemet, hogy (...) olyan méltó hajlékot adhattunk a pécsi egyetemnek, amely nem áll mögötte több külföldi kisebb egyetem elhelyezésének.*”²⁶ Az egyetemi építkezések ekkor még javában zajlottak, az építési bizottság a munkák befejeztével csak 1926-ban oszlott fel. Ebből az alkalomból az egyetem tanácsa köszönetét fejezte ki többek között Sváb Gyulának, a főépület dísztermének üvegablakait készítő Róth Miksának, ugyanitt a Nagy Lajos egyetemalapításának emléket állító freskó művészenek, Dudits Andornak, valamint Korb Flóris műépítésznek.²⁷ Rendkívül érdekes, hogy Korb Flóris pécsi egyetemépítő tevékenységét több forrás is említi, ugyanakkor nem találtunk egyetlen olyan tervrajzot sem, mely ezt igazolná. Az tény, hogy Korb Flóris erre az időre igazi egyetemépítő specialistává nőtte ki magát, hiszen a kolozsvári egyetemi könyvtár tervezését (1904) követően ő kapta a debreceni és a Szegedre költöztetett kolozsvári egyetem kiépítésének munkáit is. A pécsi építkezésekre vonatkozó minisztériumi megbízás most is a Korb és Giergl irodának szólt, de a szegedihez és debrecenihez képest jóval szerényebb pécsi építkezéseket minden bizonnyal a Korb irodájában dolgozó Kappéter Géza (1878–1948) irányította,²⁸ a művezetők pedig Iványi Gyula és Rottmann Elemér voltak.²⁹

Kollégiumok, tanári lakóházak és a tornacsarnok

Az egyetem, ha nem is ideális, de megfelelő körülmények között kezdte meg pécsi működését az 1923/24-es tanévben. Pekár Mihály azonban már 1926-ban jelezte az egyetem vezetésének a fiúinternátus problémáját. Az elemi iskolának épült Nagy Lajos kollégium nagy termeiben csak „kaszárnyaszerűen” tudták elhelyezni a diákokat, ami nem vonzotta Pécsre a hallgatókat, ráadásul az épületet két éven belül vissza kellett volna adni a város-

²⁴ MNL BaML IV. 1406. Pécs város tanácsának iratai 24.115/1931 F.

²⁵ Egy hónappal később, 1923. november 23-án nyílt meg az egyetem negyedik, evangélikus hittudományi kara Sopronban. Zichy püspöknek az a kísérlete, hogy katolikus hittudományi kart állítsanak fel Pécsen, nem járt sikerrel. Mivel a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen katolikus, Debrecenben pedig református teológus fakultás működött, így a kormány Pécsen az evangélikus hittudományi kar felállítását támogatta. A pécsi evangélikus hitközség tagjai mellel már 1920. február 1-jén levelet írtak az evangélikus egyház egyetemes közgyűléséhez, kérve az evangélikus teológiai kar pécsi megalapítását.

²⁶ Idézi LADÁNYI 2000. 35.

²⁷ PTE EL VIII. 101. a. 1. d. Az Egyetemi Tanács VI. rendes ülésének jegyzőkönyve, 1926. márc. 24.

²⁸ MÉL KAPPÉTER

²⁹ MÉL CSÁNK ROTTMANN

nak. Mivel a rossz pécsi lakásviszonyok miatt nem volt megoldható a tanári lakóház felzabardítása és kollégiummá alakítása, ezért Pekár egy új Nagy Lajos Kollégium felépítését indítványozta.³⁰ Ugyanakkor 10-12 egyetemi tanár és a nős tanársegédek lakáshelyzete is megoldatlan volt, ezért 1927-ben egy 25 lakásos tanári bérház felépítésére is javaslatot tett.³¹ Az építkezéshez a várostól telket és 80 000 pengőt, a megyétől 1941-ig folyósítandó 8000 pengő évi támogatást szerzett. Ez utóbbi felajánlásért cserébe a megye 15 alapítványi helyet kért a Baranyában élő, vagyontalan szülők gyerekei részére.³² Az új Nagy Lajos Kollégium megvalósítását azonban egy másik elképzelés miatt levették a napirendről.

1925. december 20-án alakult meg a Szent Mór pécsi püspökről elnevezett Maurinum Egyesület, melynek kollégiumépítési terveit Klebelsberg az Eötvös Kollégium mintájára működő katolikus tanárképző intézet gondolatával egészítette ki. A kezdeményezés élén Vargha Damján ciszterci szerzetes, a régi magyar irodalom bölcsészprofesszora állt, aki rövid időn belül jelentős összeget gyűjtött össze az építkezésre.³³ A város az Irányi Dániel tér déli részén levő, 1350 négyszögöles telek adományozásával, 100 000 pengővel és egy 8000 pengős alapítvány létrehozásával segítette a nemes ügyet.³⁴ Hiába bizonygatta a sajtó, hogy a kultuszminiszter által „magyar Heidelberg”-nek titulált Pécs városában mind a két kollégium meg fog épülni,³⁵ az 1928. március 8-i közgyűlésen – a Maurinum számára megszavazott támogatással párhuzamosan – a város a két évvel korábban Pekár Mihálynak az új Nagy Lajos Kollégium felépítéséhez ígért 80 000 pengős felajánlást visszavonta, a telket pedig időközben a Stefánia Szövetségnek engedte át.³⁶

A Szent Mór Kollégium koncepciója 100 hallgató külön szobai elhelyezését, torna- és sporthelyiségek, zene-, társalgó-, olvasó- és rádiószoba, könyvtár, dolgozószobák, katolikus ifjúsági egyletek tanácskozásihelyiségei és menza kialakítását tartalmazta.³⁷ A Maurinum tervezetét áttanulmányozó rektor az egyetem fejlődése szempontjából is felkarolandónak minősítette az elképzelést, mert „*a vagyonos és művelt közép- és felsőbb osztályba tartozók gyermekeit, vagyis azt az elemet van hivatva biztosítani az egyetemnek, melyet a mostoha viszonyok folytán eddig nélkülözni volt kénytelen.*”³⁸

Az épület 1928 februárjában készített neoromán terveit Fábíán Gáspár budapesti és Pilch Andor pécsi építész szignálta.³⁹ A szakirodalom is kettőjüket nevezi meg tervezőként.⁴⁰ Ez azért tűnik érdekesnek, mert nem tudunk róla, hogy a két építész közelebbi kapcsolatban lett volna egymással, sőt, a Pius templom 1910-es évekbeli tervpályázatán

30 PTE EL VIII. 101. a. 1. d. Az Egyetemi Tanács VII. rendes ülésének jegyzőkönyve, 1926. ápr. 28.

31 PTE EL VIII. 101. b. A Rektori Hivatal iktatott iratai 2526/1927–28.

32 PTE EL VIII. 101. b. A Rektori Hivatal iktatott iratai 989/1928–29.

33 Előkelő egyházi és világi személyek és testületek (Zichy és utóda, Virág Ferenc pécsi püspökök, a pécsi székeskáptalan, a veszprémi püspök, Apponyi Albert, Kornfeld Móríc földbirtokos) alapítványai mellett még az egyetem tanárai közül is többen hozzájárultak – fizetésük egy részének felajánlásával – a költségekhez.

34 MEGYERI 2007. 18.

35 *Dunántúl*, 1926. június 29. 4.; *Pécsi Napló*, 1926. augusztus 18. 1.

36 PTE EL VIII. 101. a. 2. d. Az Egyetemi Tanács X. rendes ülésének jegyzőkönyve, 1928. jún. 27.

37 PTE EL VIII. 101. b. A Rektori Hivatal iktatott iratai 2169/1927–28. Vargha Damján: A Maurinum története.

38 PTE EL VIII. 101. a. 1. d. Az Egyetemi Tanács VII. rendes ülésének jegyzőkönyve, 1926. ápr. 28.

39 MNL BaML XV. 1. e. 60. Kőszeghy Gyula hagyatéka.

40 FEDELES–LENGVÁRI–POHÁNKA–POLYÁK 2011. 59.; KALÁSZ 2002. 87.; RAJCSI 1999. 70.; WEILER 1987. 44.

vetélytársak voltak, mely küzdelemből Fábíán Gáspár került ki győztesen. Fábíán a saját kiadásában megjelent életrajzi könyvében azt írja, hogy a Maurinum épületére kiírt tervpályázat 1. díjával nyerte el a megbízást az architektúra megvalósítására.⁴¹ A tervpályázat tényét azonban egyetlen más forrás sem erősíti meg, a sajtó sem számolt be róla. Mivel Pilch Andor is tervezett neoromán architektúrákat, így a tervező kérdését stíluskritikai alapon szinte lehetetlen eldönteni. A Szent Mór Kollégium homlokzatát vizsgálva mégis az az érzésünk, hogy az épület Fábíán Gáspár munkája. A Maurinum oromzatainak alakja ugyanis Fábíán Pius templomát idézi. Ezt a motívumot a tervező tudatosan a pécsi székesegyház formavilágából merítette, amely a pécsi püspökről elnevezett Maurinum esetében is jól használható formakincsnek bizonyult. Véleményünk szerint a tervrajzon Pilch szignója nem társtervezőként, hanem építési hatósági szakemberként értelmezhető, ugyanis ekkor a pécsi püspökség építészeként nyilván felügyelni tartozott az építkezés menetét. Ezt a feltételezést erősíti meg a telekről Kiss Ferenc által 1928 májusában készített „terepszín felvételi terv” is, amelyen szintén szerepel Pilch kézjegye, illetve az a tény, hogy a városi főmérnök aláírásával viszont sehol sem találkozunk.

Fábíán Gáspár mindameltt sok szempontból megfelelő választás volt. Munkássága során számos középületet és még több templomot tervezett historizáló, főleg neoromán és neobarokk stílusban. Ráadásul a történeti stílusválasztás nála mély vallásossággal áthatott őszinte meggyőződésből eredt, amelynek alkalmazása mellett élete végéig következetesen kitartott.⁴² Fábíán az 1927-ben építeni kezdett pécsi Pius templom tervezőjeként ebben az időszakban többször megfordult Pécsen, jó kapcsolatban volt a pécsi jezsuita atyákkal, Zichy Gyula püspökkel (1905–1926) és nem utolsósorban Klebelsberg Kunóval. Az építés az 1920-as évek elején ugyanis a debreceni egyetemi építkezések miniszteri biztosa volt, és saját maga is megemlíti, hogy Klebelsberg támogatásával épített Pécsen.⁴³

3. kép

Fábíán Gáspár: A Szent Mór Kollégium épülete

A Maurinum alapkövetételére az építkezést anyagilag is támogató kultuszminiszter részvételével „lélekemelő formaságok és egyházi szertartás között” 1928. április 22-én került sor.⁴⁴ Őszre az építőmunkások elérték a tető síkját, a kivitelező Márovits és Ludwig cég

41 FÁBIÁN 1935. függelék, oldalszám nélkül.

42 KONTHA 1985. 180–181.

43 FÁBIÁN 1935. függelék, oldalszám nélkül.

44 PTE EL VIII. 101. a. 2. d. Az Egyetemi Tanács VIII. rendes ülésének jegyzőkönyve, 1928. ápr. 25.

szeptember 15-én megtartotta a bokrétaünnepélyt.⁴⁵ Az épületben kápolnát alakítottak ki, a homlokzat három ormán pedig egy-egy kökereszt hirdette a „keresztény világot, az intézet katolikus jellegét”, „mutatva a védő szent lakása felé, az égbe, ahová gondolatban már a földön, valóságban pedig e földi élet után el kell jutnia az intézet minden lakójának.”⁴⁶ Az elkészült és berendezett internátust 1929. október 20-án szentelte fel Virág püspök. Az épület alaprajza nem maradt meg, így csak annyit tudunk, hogy az 1935/36-os tanév második felében 174 keresztény vallású és kifogástalan viselkedésű jogász, orvos és bölcész lakott itt egy-, két-, három-, négy-, öt- és nyolcágas szobákban.⁴⁷ (3. kép)

Már folyt a Mór Kollégium építése, amikor 1928 őszén Klebelsberg egy Collegium Medicum⁴⁸ felállításának ötletével állt elő.⁴⁹ Az egyetem vezetése azonban az 1928. november 28-i tanácsülésen elvetette a kultuszminiszter tervét, és helyette diákház létesítésére tett javaslatot. A Németországban közkedvelt diákház olyan „napközi diákothton”, ahol reggel 7-től este 11-ig tanulószobák, olvasótermek, klubtermek, zene- és játékszobák, menza és büfé, vívó- és tornaterem, valamint díszterem áll a hallgatók rendelkezésére, második otthont biztosítva számukra. A pécsi diákházba mindemellett orvosi vizsgáló szobát, a külföldi és hazai látogatók számára vendégszobákat, turistacsoportoknak szállást, borbély- és szabóműhelyt, diákjóléti irodát, a legfelső emeleten pedig olcsó lakásokat terveztek egyetemi gyakornokok és asszisztensek számára. A legfurcsább ötlet a tervbe vett fogászati klinikának a diákházba helyezése volt, amely köteles lett volna a hallgatók fogait mérsékelt áron rendben tartani.⁵⁰

Az egyetemi tanács tagjai úgy vélték, hogy a diákház alkalmat nyújt „az egyetemi polgároknak annak a gondolkodásnak és viselkedésnek elsajátítására, amelyet egy európai színvonalú leendő orvostól, jogásztól, tanártól meg kell kívánnunk.”⁵¹ A diákház előnyei közül kiemelték még, hogy a hallgatóság itt „méltó környezetben, kávéházak vagy alantás szórakozások helyett tiszta, nemes és zavartalan társas életet folytathat, (...) ahol disztináltabb gondolkodáshoz és jó értelemben vett úri tónushoz szokik”, és amely még a diákok közt terjedőben levő kommunizmus eszméjének feltartóztatására is alkalmas.⁵² Az orvostudományi karon ugyanakkor fontosabb feladatnak tartották a szegény hallgatóság számára nélkülözhetetlen Nagy Lajos Kollégium helyzetének rendezését.⁵³ A diákszociális intézmények vezetője, Pekár Mihály is annak a nézetének adott hangot, hogy „az internátus legyen a csendes alvásnak és a nyugodt tanulásnak zajtalan otthona.”⁵⁴

Az Egyetemi Tanács 1928. december 12-i, I. rendkívüli ülésén javaslatot tett a diákház megvalósítására. Az építkezést kölcsönből tervezték finanszírozni, amelyet a hallgatók-

⁴⁵ Dunántúl, 1928. szeptember 16. 2.

⁴⁶ Nemzeti Újság, 1929. szeptember 29. 15.

⁴⁷ TANREND 1936. 78.

⁴⁸ A Collegium Medicum 70-80 kiváló képességű orvostanhallgató számára biztosított volna megfelelő otthont és lehetőséget szakmai tudásuk elmélyítésére.

⁴⁹ Az egyetemi levéltár anyagai közt megmaradtak a bostoni Harvard Medical School új kollégiumának tervei, melyeket a pécsi Collegium Medicum ügyének előkészítése érdekében rendeltek meg az Egyesült Államokból.

⁵⁰ PTE EL VIII. 101. a. 2. d. Az Egyetemi Tanács V. rendes ülésének jegyzőkönyve, 1930. jan. 29.

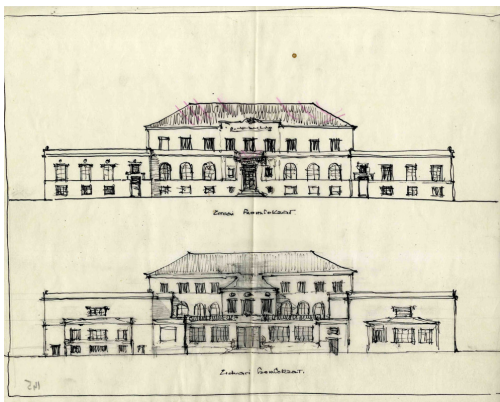
⁵¹ PTE EL VIII. 101. b. A Rektori Hivatal iktatott iratai 989/1928–29.

⁵² PTE EL VIII. 101. a. 2. d. Az Egyetemi Tanács I. rendkívüli ülésének jegyzőkönyve, 1928. dec. 12.

⁵³ PTE EL VIII. 101. a. 2. d. Az Egyetemi Tanács X. rendes ülésének jegyzőkönyve, 1930. jún. 26.

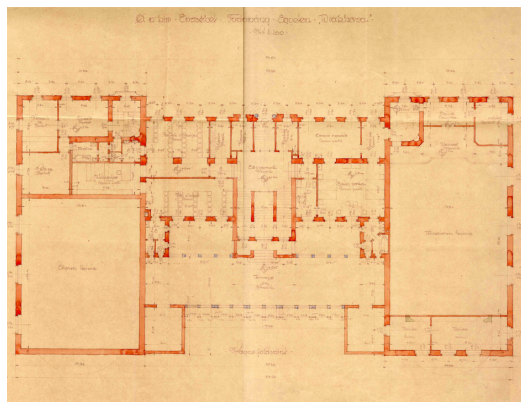
⁵⁴ PTE EL VIII. 101. a. 2. d. Az Egyetemi Tanács V. rendes ülésének jegyzőkönyve, 1930. jan. 29.

tól félévente a diákház céljára beszedett 7 pengő illetékből, a város és a megye évi 8000 pengős támogatásából, valamint a menza, a testnevelési, a diákszociális és a betegápolási alapok egy részéből akartak törleszteni. 1929 májusában Imre József rektor megbízta Kőszeghy Gyula építész a tervek és a költségvetés elkészítésével.⁵⁵ A Baranya Megyei Levéltárban megmaradtak mind a vázlatos, mind az 1929 júliusában készített végleges tervek.⁵⁶ Az architektúra 11 axisos középső része egyemeletes, míg a külön bejáratral rendelkező, a tornatermet, illetve az éttermet magába foglaló oldalsó szárnyak csak földszintesek voltak. A magasságában is hangsúlyos első emelet ablakai félköríves kialakításúak, felettük az ablakok közötti falmezőkön férfiportrék tondói sorakoznak. A két oszlop közé fogott, félköríves bejáratot kicsi kiülésű rizalit, illetve szobordíszes attika hangsúlyozza. Az egyszerűbb déli, udvari homlokzatot az épület középső része előtti első emeleti terasz teszi érdekessé. (4–5. kép)

4. kép

Kőszeghy Gyula: A diákház homlokzatának vázlatterve (1929)

5. kép

A diákház alaprajza (1929)

Az építési költség 345 000 pengőt tett ki. Bár Klebelsberg 1929. szeptember 4-én hozzájárult a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank 8%-os kamatozású, 40 év alatt törlesztendő, 300 000 pengős amortizációs kölcsönének felvételéhez, illetve az építkezés céljára átengedte a Békepalota telkének északi, az egyetem központi épülete felé eső részét,⁵⁷ a gazdasági világválság meghiúsította a kölcsön felvételét. Végül az egyetem tanácsa úgy határozott, hogy a 7 pengő illetéket fenntartja, de a diákház építését arra az időre halasztják, amikor az összegyűlt tőke elegendő lesz az építkezés megkezdésére.

A Nagy Lajos Kollégium és a tanári lakóház régóta megoldatlan ügyét végül a város rendezte 1930-ban. Pécsnek az egyetem fejlesztése érdekében tett újabb erőfeszítései közé sorolhatjuk a Szent Mór kollégiumtól délkeletre fekvő saroktelken felépített új tanári lakóházépületet, mely lehetővé tette a Békepalota Nagy Lajos Kollégiummá való átalakítását, valamint az internátusként működő elemi iskola épületének visszaadását. Tervek készítésé-

⁵⁵ PTE EL VIII. 101. a. 2. d. Az Egyetemi Tanács IX. rendes ülésének jegyzőkönyve, 1929. máj. 29.

⁵⁶ MNL BaML XV. 1. e. 63. Kőszeghy Gyula hagyatéka, 5. doboz.

⁵⁷ PTE EL VIII. 101. b. A Rektori Hivatal iktatott iratai 33/1929–30. A telket azért a vallás- és közoktatásügyi minisztertől kellett kérni, mert a város még az 1920-as évek elején a Nagy Lajos Kollégium építése céljára az államnak adományozta.

sére Pilch Andort, Hoffmann Lászlót és Kőszeghy Gyulát kérték föl.⁵⁸ A zsűri Kőszeghy munkáját ítélte a legjobbnak.⁵⁹ A Műegyetemen 1913-ban végzett tehetséges építész mellesleg ebben az időszakban a jogi kar hallgatója volt.⁶⁰ Művészi szempontból Kőszeghy egyetemépület-tervei közül kiemelkedik az új tanári bérház art deco architektúrája, mely a stílusválasztást illetően szinkronban volt az egyetemes művészeti törekvésekkel. A bay windows stílusú nyílászárókkal, a geometrikus és virágos betétekkel díszített négyszintes épületben 4 darab ötszobás és 12 darab négyszobás lakást alakítottak ki.⁶¹ (6. kép) Mivel a Békepalotából csak az új tanári bérház 1931 őszi átadása után költözhetek ki az oktatók, így a Nagy Lajos Kollégium átalakítási terveit csak 1931 júniusában szignálta Kőszeghy. A kollégium alagsorába a különböző gazdasági (raktárak, mosókonyha, kazánház, mángorló) és közösségi (olvasó-, társalgó-, játékszoba) helyiségek kerültek, az emeleteken a sarokrizalitokban 2 darab négyágyas, közöttük 10 darab, kétféle elrendezésű kétágyas szoba várta lakóit.⁶² Egy emelet ráépítésével valószínűleg ekkor egészítették ki az épületet ötszintesre.

6. kép

Kőszeghy Gyula: Tanári lakóház (1931)

A kollégium és a diákház mellett még egy fontos diákjóléti intézmény, a sportlétesítmények kérdését kellett megoldania az egyetem vezetőségének. Köztudott, hogy a korlátozott véderejű trianoni Magyarországon milyen nagy jelentősége volt az 1921. évi ún. testnevelési törvénynek. Amikor a Pécsre helyezett egyetem a várostól sportpálya számára területet kért, a város nem tudott telket adni, de azt javasolták, hogy a Pécsi Egyetemi Athletikai Club (PEAC) csatlakozzék a Pécsi Athletikai Clubhoz (PAC), és az annak nem sokkal ezelőtt átengedett városi területén közösen építsenek sportpályát. Így a szigeti külvárosi temető mellett fekvő területet a PAC adta, és a Károlyi Emil Rt. által irányított, 73 400 pengő költségű építkezést a PEAC révén az Országos Testnevelési Tanács finanszírozta.⁶³

Az 1930-as éveket a sportház megvalósítására tett erőfeszítések határozták meg. Mivel a város a tornacsarnok épületét 1922-ben az egyetem orvosi intézetei számára engedte át, a kultuszminisztérium cserébe szerződésben vállalta egy új tornacsarnok felépítését, amelyet a tervek szerint az egyetem az iskolai tornatanítás, az iskolán kívüli testneve-

58 A tanári lakóház létesítéséhez az egyetemi tanárok a lakbéren felül évi 800 pengővel, a város ugyanennyivel járult hozzá. Minden lakásban az egyik szobának 35, a többinek 25 négyzetméteresnek kellett lennie. A pályázatra külön díjat nem tűztek ki; a fő szempont az volt, hogy a legnagyobb lakásterület a legkisebb léghőköbméter beépítéssel párosuljon. *Dunántúl*, 1929. január 4. 2.

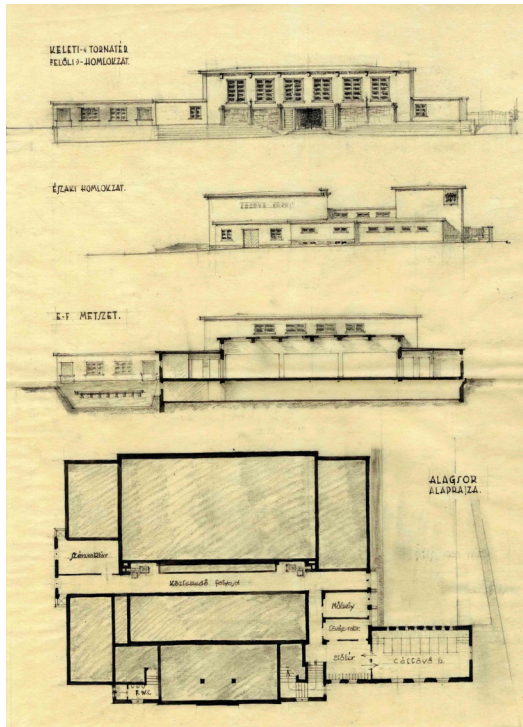
59 MENDÖL 1997. 231. A második helyezett Hoffmann László, a harmadik a Gosztonyi Gyulával és Visy Zoltánnal együtt pályázó Pilch Andor lett. *Dunántúl*, 1929. február 21. 5.

60 MENDÖL 2010. 429.

61 PTE EL VIII. 101. a. 3. d. Az Egyetemi Tanács I. rendkívüli ülésének jegyzőkönyve, 1930. okt. 15.

62 MNL BaML XV. 1. e. 59. Kőszeghy Gyula hagyatéka, 5. doboz.

63 PTE EL VIII. 101. a. 3. d. Az Egyetemi Tanács I. rendes ülésének jegyzőkönyve, 1931. szept. 23. és az Egyetemi Tanács III. rendes ülésének jegyzőkönyve, 1932. nov. 30.

7. kép

Kőszeghy Gyula: Tornacsarnok terve (1937)

kezett be az április 5-i határidőig.⁶⁹ Első körben egy műszaki albizottság értékelt a 110 000 pengő összköltségű, immár a Balokány-ligetben építendő tornacsarnok pályázatait. A zsűri az 1. díjat Ludwig Károlynak, a másodikat Hoffmann Lászlónak ítélte, a 3. helyezett Gosztonyi Gyula lett; dicséretben részesítették März Mátyás és Kőszeghy Gyula terveit.⁷⁰ (7. kép) A bírálóbizottság megerősítette az albizottság értékelését, bár Ivánkóvits Kálmán miniszteri osztálytanácsos Hoffmann Lászlónak javasolta az 1. díj odaítélését. Úgy tűnik, ezzel a véleményével nem volt egyedül, mert a 2. helyezés ellenére végül Hoffmann-t bízták meg a tornacsarnok megépítésével, amely 1939-re lett kész.⁷¹

lés és a társadalmi sport céljaira – minden ellenszolgáltatás nélkül – a város számára is rendelkezésre fog bocsátani.⁶⁴ Bár az egyetemi tanács tagjai közül többen is elleneztek a közös használatot, a város 1937-ben a tornacsarnok napi 4–5 óra időtartamú átengedéséhez kötötte a telek felajánlását.⁶⁵ Az elsőként, még 1931-ben felvetett, a Pécsi Takarékpénztár tulajdonában levő, Rákóczi utca 68. számú telek kicsinek bizonyult erre a célra.⁶⁶ Később a tornacsarnok ügyét a diákházban kialakítandó tornaterem miatt vették le a napirendről.⁶⁷ 1936-ban 14 telket vizsgáltak meg, de az egyetemi tanács mind a két alkalmasnak vélt területet (az Irányi Dániel téri elemi iskola telkének nyugati részét, illetve a Rákóczi út 73. szám alatti telket) leszavazta, és a Nagy Lajos Kollégium telkének be nem épített részét (a Diákház helyét) jelölte meg az építés helyszínékként.⁶⁸ Az 1937 februárjában – csak pécsi építészeknek – meghirdetett tervpályázatra 9 mű ér-

64 PTE EL VIII. 101. a. 4. d. Az Egyetemi Tanács VIII. rendes ülésének jegyzőkönyve, 1936. ápr. 29.

65 PTE EL VIII. 101. a. 5. d. Az Egyetemi Tanács VI. rendes ülésének jegyzőkönyve, 1937. febr. 24.

66 A Rákóczi–Bercsényi utcák sarkára tervezett sportpalotáról a sajtó is beszámolt. MENDÖL 1987. 55.

67 PTE EL VIII. 101. a. 3. d. Az Egyetemi Tanács IX. rendes ülésének jegyzőkönyve, 1931. máj. 29.

68 PTE EL VIII. 101. a. 4. d. Az Egyetemi Tanács II. rendkívüli ülésének jegyzőkönyve, 1936. márc. 4.

69 Tervet nyújtottak be: Ludwig Károly, Kőszeghy Gyula, Visy Zoltán, Hoffmann László, Wéber György, Andrásy Ferenc, Perneczky Sándor, März Mátyás és Gosztonyi Gyula.

70 PTE EL VIII. 101. a. 5. d. Az Egyetemi Tanács II. rendkívüli ülésének jegyzőkönyve, 1937. ápr. 20.

71 MENDÖL 1997. 247.

Az egyetem bővítése

A Pécsre költöztetett Erzsébet Tudományegyetem klinikái a város nagyszámú egészségügyi intézményének köszönhetően megfelelő elhelyezést nyertek, de az elméleti intézetek, és főként a jogi és a bölcsészettudományi kar állandó helyhiánnyal küszködött.⁷² Annak ellenére, hogy a megszüntetés veszélye az egyetemet az egész korszakon át fenyegette,⁷³ az intézmény vezetői az egyetem fejlesztésén dolgoztak. A központi épületté vált főreáliskola bővítésének gondolata már 1925-ben felmerült. Az egyetem azzal szeretne volna rávenni a várost az új épületszárny megvalósítására, hogy felajánlotta a városi múzeum gyűjteményének a bölcsészkar kezelésébe való átvételét. Így a múzeumi anyag elhelyezése mellett a bölcsészkar is új tantermekhez juthatott volna.⁷⁴

Az 1920-as évek közepén a magyar közvéleményt az egyetemi városrészek kiépítésének gondolata foglalkoztatta.⁷⁵ Erre ösztönzött Klebelsberg *Budapest vagy Szeged legyen-e a szellemi főváros?* című cikke is,⁷⁶ amely a tudományos épületek csoportosítását szorgalmazta. A központi épület teljes négyszögben való kiépítése⁷⁷ mellett a campus gondolata 1927-ben Pécsen is felmerült, mivel az Erzsébet Tudományegyetem egyre jobban lemaradt a dinamikus kiépülő másik két vidéki egyetemtől. Az egyetemi városrész számára két helyszínt is megjelöltek: a belvárostól messze fekvő honvéd sátoortábor, illetve a szigeti külvárosi katonai gyakorlótér területét. Vasváry Ferenc rektor azonban a drága és hosszadalmas építkezés helyett elegendőnek találta, ha az egyetemi épületeket egymáshoz közel, egy városrészben helyezik el. Legmegfelelőbb környéknek a szigeti külvárosi Rókus dűlőt nevezte meg, mivel Pécs díjazott városrendezési tervei is ezt a területet jelölték ki az egyetem jövődjének.⁷⁸ Ennek kissé ellentmond, hogy ugyanebben az időben a fo-

72 Gyomlay Gyula, az 1926/27-es tanév rektora szomorúan állapította meg, hogy a bölcsészkarnek „csak egyetlen egy, a jogi kartól kölcsönként, a lépcsőházban levő, kicsiny és túrhetetlenül zajos tanterme van”, (...) „szemináriumi többnyire 3 méter szélességű szobácskák.” Néhány jogtanár előadására ugyanakkor több mint száz hallgató is beiratkozott, „holott a rendelkezésre álló jogi tanteremben 50 hallgatónál, az úgynevezett történeti és filozófiai szemináriumban 10-12 hallgatónál több egyáltalán nem fér be.” Ilyen körülmények között fennáll a veszélye annak, hogy „az egyetemi tanulmányok a hallgatók nagyobb részénél úgyszólván csak a leckeönyvből szerepelnek, s az elméleti tanítással foglalkozó egyetemi karok ezekre nézve lassankint vizsgálatokat tartó, bizonyítványokat és diplomákat kiállító intézményekké fajulnak.” CSIZMADIA 1980. 15.; OLASZ 1999. 64.

73 Gyakran hangoztatott nézet volt, hogy a trianoni Magyarországon nincs szükség négy egyetemre, és az 1924. évi szanálási programmal kapcsolatban is felmerült az egyetem megszüntetésének a réme. A gazdasági világválság idején takarékosági szempontból a vidéki egyetemek megcsonkítását tervezték: Pécsen a bölcsész, Szegeden az orvostudományi, Debrecenben a természettudományi kar felszámolásával. Ezt 1933-ban sikerült elkerülni, de az 1940/41-es tanévben mégis megszűnt Pécsen a bölcsészképzés, a kart ugyanis az 1940. évi XXVIII. törvénycikk alapján az országhoz visszacsatolt Kolozsvárra helyezték.

74 PTE EL VIII. 101. a. 1. d. Az Egyetemi Tanács II. rendes ülésének jegyzőkönyve, 1925. okt. 28.

75 Debrecenben a Nagyerdő 120 holdnyi területén épült a campus, Szegeden 1926. október 5-én tették le a Tisza-parton kisajátított és lebontott régi háztömbök helyén létesítendő egyetemi városrész alapkövét, a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem számára pedig Lágymányost jelölték ki az egyetem továbbépítésének helyszínéül. ET 1927/28. 19–20.

76 SZABÓ 1940. 68.

77 Ezt a tervet az egyetem részéről sem támogatta mindenki, és Klebelsberg hozzájárulását sem sikerült hozzá elnyerni. Az ellenérvek közt szerepelt, hogy az eredetileg középiskolának emelt épület nem felel meg az egyetem különleges követelményeinek, országúti fekvéséből adódóan pedig a nagy zajt, illetve az idegen célokat szolgáló környező épületeket tartották problémának.

78 ET 1927/28. 14–16. Dr. Vasváry Ferenc 1927/28. tanévi rectorának megnyitó, beszámoló és beiktató beszéde.

gászat, az urológia és a fülgyógyászat–gégészet kötelező tárgyként való bevezetésének terve kisklinikák felépítését tette szükségessé, amelyek számára a Rákóczi úton a Rét utcától a klinikai telepig bérházak kisajátításával akarták biztosítani a legmegfelelőbb területet.⁷⁹ Ekkor vetődött fel először a központi épület keleti szárnyal való bővítésének a gondolata is, mely a főépületben elhelyezett négy orvoskari intézetnek a központi klinikai telepen pavilonszerűen emelendő épületekbe költöztetésével kapcsolódott össze.

A pécsi egyetemi beruházások elmaradását a kultuszminiszter Pécs áldozatkészségének hiányával magyarázta: Szeged és Debrecen ugyanis nemcsak telket adott, de az építkezések költségének 50%-át is állta, a klinikák megépítését pedig az „alföldi kultúra emelése” szempontjából tartotta fontosnak.⁸⁰ Klebelsberg szóvá tette a pécsi polgárság passzivitását is, mely véleménye szerint a két alföldi városhoz viszonyított szegénységéből és évszázadokon keresztül tartó püspökföldesúri függéséből származott.⁸¹ Az igazsághoz azonban hozzátartozik, hogy „a pécsi egyetem fejlesztése Klebelsbergnek korántsem volt annyira szívügye, mint a szegedie.”⁸² Bár kezdetben nagy tervei voltak a pécsi egyetemmel, később elfordult annak támogatásától. Még belügyminisztersége idején, 1922-ben felmerült ugyanis, hogy Pécs országgyűlési képviselője lenne, de terve a megye ellenállásán megbukott. Így 1926-tól szegedi honatyaként igyekezett mindent megtenni választóközrete felvirágoztatásáért.⁸³ 1926-ban újabb sérelem érte Pécsről, amikor Prinz Gyula professzor esküszegéssel vádolta a *Pesti Napló*-ban, „amiért a budapesti egyetemi tanács véleményének meghallgatása nélkül nevezett ki egy orvosprofesszort.”⁸⁴

A város a nagyobb kormányzati támogatás megszerzése érdekében a Dunántúl valamennyi városi és megyei törvényhatóságát összefogó kezdeményezéssel állt elő. A dunántúli alispánok és polgármesterek 1928. december 5-i tanácskozásán abban állapodtak meg, hogy a Dunántúl egyetemének továbbfejlesztése érdekében memorandumot intéznek a miniszterelnökhöz, a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez és a kormányhoz, illetve felíratot az országgyűlés két házához, amelyben a másik két vidéki egyetemhez hasonló méretű építkezéseket sürgetnek a kormánytól, de addig is, míg ez megvalósul, néhány nélkülözhetetlen tanszék felállítását és a diákjóléti intézmények kiépítését kérik.⁸⁵ Az egyetem továbbfejlesztése érdekében összeállított memorandum 1929 tavaszára el is készült.⁸⁶ Az emlékirat első fejezetei az egyetem és a Dunántúl, illetve az egyetem és a város kapcsolatát taglalták, kiemelve a Dunántúl fejlett városi kultúráját, művelődéstörténeti jelentőségét, illetve Pécs adottságait és áldozatvállalását, amelyek megkérdőjelezhetetlenné teszik a pécsi egyetem létét és fejlesztésének fontosságát. Ezt követően felsorolták a hiányosságokat és felvázolták a legszükségesebb beruházásokat. Az új építkezéseket és az újonnan felállítandó tanszékeket két csoportra osztották. Az elsőben a legsürgősebb feladatokat összegezték. Elsőként a jogi és a bölcsészettudományi kar számára határozták meg a szük-

79 PTE EL VIII. 101. a. 2. d. Az Egyetemi Tanács I. rendes ülésének jegyzőkönyve, 1927. szept. 21.

80 *Dunántúl*, 1928. december 13. 1.

81 ROZS 2003. 45.

82 LADÁNYI 2000. 35.

83 UJVÁRY 2003. 29.

84 ROZS 2003. 44.

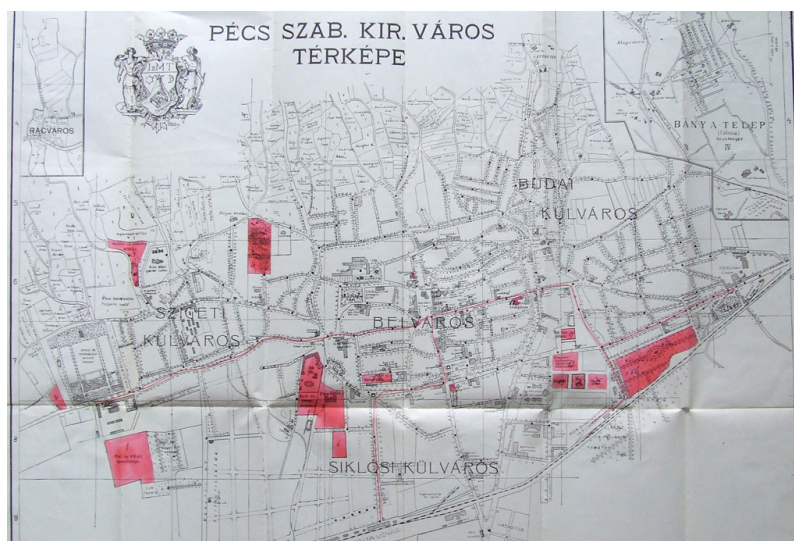
85 PTE EL VIII. 101. a. 2. d. Az Egyetemi Tanács I. rendkívüli ülésének jegyzőkönyve, 1928. dec. 12.

86 PTE EL VIII. 101. a. 2. d. Az Egyetemi Tanács XI. rendes ülésének jegyzőkönyve, 1929. máj. 29.

séges helyigényeket, amit új központi egyetemi épület emelésével véltek megoldhatónak. Emellett a három kis klinika felállítása és felszerelése, a Nagy Lajos Kollégium végleges otthonhoz juttatása és az Erzsébet Kollégium kibővítése szerepelt a legfontosabb célok között. A második csoportba, a később megvalósítandó tervek közé túlnyomóan új építkezések és új tanszékek felállítása került.⁸⁷ Ezen belül elsősorban az öt orvoskari intézet számára akartak új architektúrát emelni. Ez utóbbi felépítésére 1 millió 90 ezer, a jogi és a bölcsészkar bővítésére 780 000 pengőt irányoztak elő.

Mivel a memorandum ellenére az állam új épület emelésével nem tudta enyhíteni a helyhiányt, az egyetem vezetése 1929 novemberében a városhoz fordult segítségért, a központi épület szomszédságában álló Littke-kaszárnya átengedését kérve az intézmény számára.⁸⁸ Az igen rossz állapotban levő épület jogi karrá alakítása azonban 120 000 pengőt igényelt volna, amelyből a minisztérium csak 40 000-et vállalt, ráadásul a tetemes költséggel járó beruházás csak rövid időre szóló megoldást jelentett volna, amely az egyetem igényeit sem elégítette volna ki.⁸⁹ Elvetették azt az ötletet is, hogy az épülő új tanári bérháznak köszönhetően felszabaduló Békepalota néhány lakását ideiglenesen engedjék át a jogi karnak szemináriumi termek számára.⁹⁰

A város az Erzsébet Tudományegyetem programszerű kiépítésének elősegítése érdekében 1928. december 19-én megfogalmazott elvi kijelentését 1930. február 26-án váltotta valóra, amikor arról határozott, hogy a mindenkori egyetemi beruházások költségeinek 25%-át magára vállalja,⁹¹ és ennek a hozzájárulásnak a terhére előlegül 600 000 pengőt ajánlott fel. A városházán ekkor elsődlegesen az elméleti orvoskari intézetek számára akar-

8. kép

Az egyetemi épületek, telkek (1930-as évek)

87 EMLÉKIRAT 1929.

88 PTE EL VIII. 101. a. 2. d. Az Egyetemi Tanács III. rendes ülésének jegyzőkönyve, 1929. nov. 27.

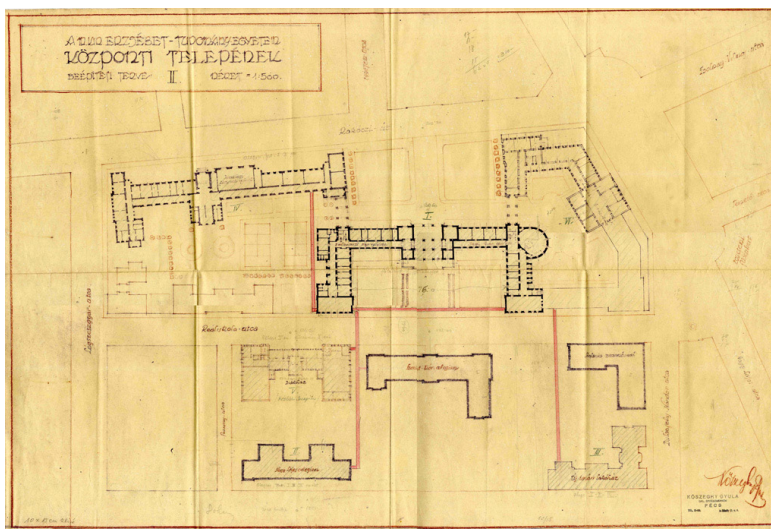
89 PTE EL VIII. 101. b. A Rektori Hivatal iktatott iratai 903/1929–30.

90 PTE EL VIII. 101. a. 2. d. Az Egyetemi Tanács IX. rendes ülésének jegyzőkönyve, 1930. máj. 28.

91 MNL BaML XV. 1. e. 55. 2. csomag. A városi tanács 1930. február 26-i közgyűlésének jegyzőkönyve.

tak új épületet emeltetni. Az orvosi karnak azonban az volt a véleménye, hogy inkább ők maradnának a régi helyükön, és a jogi és a bölcsészettudományi kar jusson új, megfelelő épülethez.⁹² 1930. február 11-én az egyetemi tanács egy állandó építési bizottság felállítását mondta ki, melynek feladata az egyetem fejlesztésének előmozdítása és az egyetemi érdekek város előtti képviselője volt.⁹³ Az építési bizottság tagjává megválasztott Pekár Mihálynak fennmaradt egy 1930. március 12-i bizalmas eszmecseréről készült feljegyzése. Ebben utópiának minősítette, hogy Debrecen vagy Szeged mintájára külön egyetemi telep létesülhetne Pécsen, ezért az egyetemi épületek két helyszín körüli csoportosítását javasolta. Az egyik területet a központi épület környékében jelölte meg, ahol a már meglévő egyetemi épületek mellé szánta a természettudományi és matematikai fakultás, valamint a könyvtár felépítendő épületét és az egyetem gyakorló iskolájaként is funkcionáló főreáliskola új épületét;⁹⁴ az 1934. november 3-án elévülő budai külvárosi temető helyén pedig botanikus kert létesítését javasolta. A másik egyetemi központot a régi kórház környékén tervezte kiépíteni, ahol a már meglévő 21 orvosi intézetnek köszönhetően amúgy is valóságos orvosi városnegyed alakult ki. Ezen a területen utcarendezést, a kisklinikák és park létesítése céljából kisajátítást irányzott elő.⁹⁵ (8. kép)

A legfontosabb feladatnak azonban továbbra is mindenki a helyhiány mielőbbi orvoslását tartotta. 1930 júniusára eldőlt, hogy a jogi és a bölcsészettudományi karok kapnak új épületet, amelynek helyét az Irányi Dániel téren jelölték ki, ahol biztosítva volt az egyetem későbbi bővítése is. A tervek elkészítésével Kőszeghy Gyulát bízták meg.⁹⁶ Az egyetem központi telepének beépítési tervrajzán az építész a Maurinum előtti területre, de

9. kép
Kőszeghy Gyula: Az egyetem központi telepének beépítési terve (1930)

92 PTE EL VIII. 105. b. Az Orvosi Kar és intézeteinek iktatott iratai 373/1935–36.

93 PTE EL VIII. 101. a. 2. d. Az Egyetemi Tanács I. rendkívüli ülésének jegyzőkönyve, 1930. febr. 11.

94 Erre azért volt szükség, mert az eredeti szerződés szerint a joglíceumba költöztetett főreáliskola épületét 1939-ben vissza kellett volna adni a püspöknek.

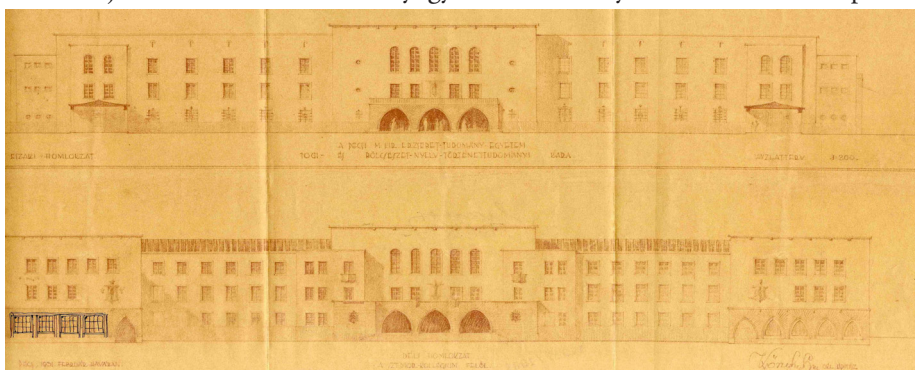
95 PTE EL VIII. 105. b. Az Orvosi Kar és intézeteinek iktatott iratai 373/1935–36.

96 PTE EL VIII. 101. a. 2. d. Az Egyetemi Tanács X. rendes ülésének jegyzőkönyve, 1930. jún. 26.

a főépülettel és a később felépítendő – talán a természettudományi kar számára tervezett, a tér keleti részére helyezett – architektúrával is összekapcsolta az új, U alakú épületet, mely valójában két L alakú épületszárnynak a földszinten oszlopos átjáróval összekapcsolt egységéből állt.⁹⁷ (9. kép)

1930. október 28-án már a kész terveket és a költségvetést tárgyalták a minisztériumban. A 1,5 millió pengős beruházás láttán a kultuszminiszter a korábban megajánlott 250 000 pengős állami támogatást 600 000 pengőre emelte, azzal a feltétellel, ha a város a 600 000 pengős hitelt 100 000 pengővel megnöveli, illetve Kőszeghy műépítész a 26 000 köbméterről 21 000-re csökkenti a beépített léghőméter nagyságát.⁹⁸ A városnak 1931 januárjára a Pesti Magyar Kereskedelmi Banktól sikerült ígéretet kapnia a 700 000 pengős kölcsön felvételére.⁹⁹ Klebelsberg ugyanakkor ragaszkodott ahhoz, hogy az időközben 880 000 pengőre növekedett állami támogatás érdekében Pécsről küldöttség¹⁰⁰ keresse fel a miniszterelnököt és a pénzügyminisztert. Az 1931. március 4-i tárgyaláson Bethlen István megígérte, hogy az evangélikus hittudományi kar számára a költségvetésbe az előző években betervezett, de már felszabadult hitelt még 3 évre meghagyja, és az Erzsébet Tudományegyetem pécsi építkezéseire engedi át.¹⁰¹

Kőszeghy Gyula 1931 februárjában szignálta az új épület homlokzati terveit. Ez minden bizonnyal különbözött a beépítési terven szereplő architektúrától, mert a középső axisban oszlopos átjáró helyett itt erőteljes rizalit került kialakításra három csúcsíves nyílással. A kétemeletes, U alakú épület a földszint gótizáló motívuma ellenére egyszerű ablakainak és a rizalitok emeleti félköríves nyílásainak köszönhetően a két világháború közt jelentkező klasszicizáló építészeti hatásáról is tanúskodik. A kortárs művészeti törekvéseket is ismerő építész talán azért ragaszkodott a középkori formákhoz, hogy az épület stílusával is reflektáljon az Erzsébet Tudományegyetem előzményének tekintett középkori pécsi

10. kép

Kőszeghy Gyula: A jogi és a bölcsészettudományi kar épületének homlokzati terve (1931)

97 MNL BaML XV. 1. e. 55. Kőszeghy Gyula hagyatéka.

98 PTE EL VIII. 101. a. 3. d. Az Egyetemi Tanács II. rendes ülésének jegyzőkönyve, 1930. okt. 29.

99 PTE EL VIII. 101. a. 3. d. Az Egyetemi Tanács V. rendes ülésének jegyzőkönyve, 1931. jan. 28.

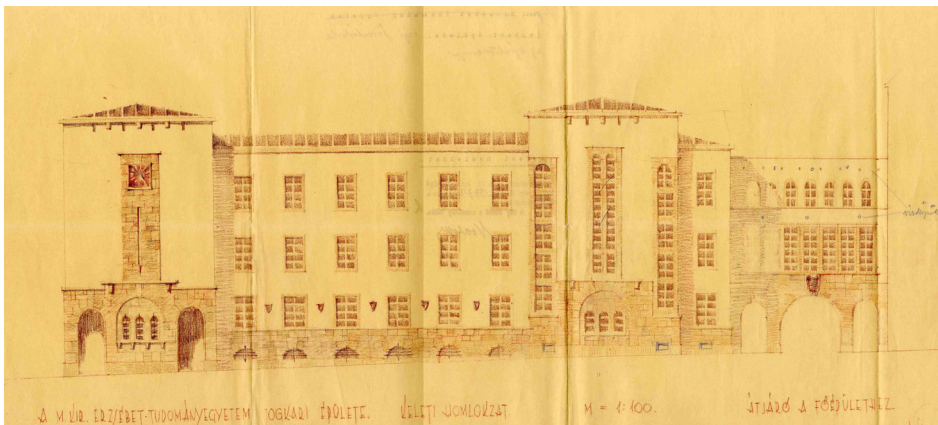
100 A küldöttség tagjai Virág Ferenc pécsi megyéspüspök, dr. vitéz Keresztes-Fischer Ferenc főispán, dr. Nendtvich Andor polgármester, az egyetem rektora, Pekár Mihály egyetemi tanár, felsőházi tag és Visnya Ernő kincstári főtanácsos, felsőházi tag voltak.

101 PTE EL VIII. 101. a. 3. d. Az Egyetemi Tanács VII. rendes ülésének jegyzőkönyve, 1931. márc. 26. Valószínűleg ebből a hitelből finanszírozták az evangélikus hittudományi kar Sándy Gyula által tervezett soproni épületét, amelyet 1930. október 19-én avattak fel. OROSZ 2008.

egyetemre, és a környezetébe is illeszkedjen. A várszerű architektúra egy hátsó folyosóra egy sorban felfűzött, kisebb méretű helyiségek (tanári szobák és szemináriumi termek) sorából állt, amelyet az U alak szárjai végén 1-1 nagy méretű eladóterem zárt le. (10. kép)

Hiába tették azonban le 1931 júniusában a kultuszminiszter jelenlétében az új jogi és bölcsészkar épület alapkövét, a Bethlen-kormány lemondásával Klebelsberg is távozott a miniszteri székből, a válságosra fordult gazdasági helyzet következtében pedig minden új beruházást töröltek a költségvetésből.¹⁰² Miután 1932 tavaszára sikerült az egyetem megszüntetésének újból felmerült veszélyét is elhárítani, a város vezetése úgy döntött, hogy saját erejéből fejleszti tovább egyetemét,¹⁰³ „mert hiába gondoskodunk átalakított vagy bérelt helyiségekben az egyetem elhelyezéséről, nincs lehorgonyozva és nincs a városhoz növe az az egyetem, amelynek nincsenek külön saját épületei.”¹⁰⁴ A városi kölcsönből azonban egyelőre csak a jogi kari szárnyat lehetett megépíteni.

Az épület egyik felének, a Maurinum előtti téren való megépítése ellen azonban a város mérnöki hivatala „szépészeti szempontból” kifogást emelt, így az – a központi épület toldalékává degradálódva – a főépület telkének keleti oldalára került. Az új helyszín két okból is aggályos volt. Egyrészt azért, mert a telek az állam tulajdona volt, a városra ruházása pedig a külföldi kölcsönök miatti szigorú népszövetségi ellenőrzés miatt megoldhatatlannak bizonyult. Az állami telken történő városi építkezés ellen szólt az is, hogy a főépület bővítőményévé redukált beruházással az egyetem fejlesztését mindenki befejezettnek fogja tekinteni.¹⁰⁵ A város végül kénytelen volt belenyugodni abba, hogy a telek az állam tulajdonában marad, de szerződés garantálta, hogy amennyiben az épületre az Erzsébet Tudományegyetem többé nem tartana igényt, akkor azt a város visszakapja, a telket pedig a tulajdonjog érintetlenül hagyásával évi 1 aranypengő díj fejében szabadon használhatja mindaddig, míg az épület fennáll.¹⁰⁶

11. kép
Köszeghy Gyula: A jogi kar épületének terve

¹⁰² *Dunántúl*, 1932. január 31. 1.

¹⁰³ *Dunántúl*, 1932. május 19. 3.

¹⁰⁴ *Dunántúl*, 1932. május 26. 4.

¹⁰⁵ PTE EL VIII. 101. a. 3. d. Az Egyetemi Tanács X. rendes ülésének jegyzőkönyve, 1932. jún. 24.

¹⁰⁶ PTE EL VIII. 101. a. 3. d. Az Egyetemi Tanács I. rendes ülésének jegyzőkönyve, 1932. szept. 29.

Köszeghy Gyula új terve a legegyszerűbb volt az eddigiek közül. A három boltíves nyílású átjáróval a Rákóczi úti épülethez kapcsolódó új épületszárny kőlábazatos, alacsony alagsora felett három szint állt, melyet egyszerű, egyenes záródású ablakok tagoltak. Az épület két szélét erőteljes, toronyszerű rizalitok hangsúlyozták. (11. kép) Jelentős módosulás következett be az alaprajzot illetően is. Az építési program 1/3-ára csökkentése folytán a jogi kar kénytelen volt lemondani vizsgatermekről, ifjúsági és magántanári szobákról, a tanácsteremről és arról, hogy a dékáni hivatalt a főépületből ide költözteti. Mivel a minisztérium kívánsága négy nagy tanterem kialakítására irányult, így a szemináriumi termek is igen szűkre sikerültek. A város közgyűlése 1932. október 1-jén az épület kibővítéséről határozott, melynek eredményeképpen az új épületszárnyban végül a dékáni hivatalnak is helyet szorítottak.¹⁰⁷ Valószínűleg ekkor készült az a beépítési rajz is, mely az egyetem későbbi továbbépítése esetére a jogi kari épületszárnyat újabb boltíves átjárókkal a Maurinum elé helyezett épülettel, illetve azt a tér keleti oldalára, a jogi kari szárnyal szembe tervezett architektúrával kapcsolta össze.

A város közgyűlése hosszas vita után 1932. június elején a jogi kari épület felépítésére 475 000 pengőt szavazott meg,¹⁰⁸ majd augusztus 18-án a Rákóczi út 80. szárnyépületének megépítéséről is döntött.¹⁰⁹ „Az építkezés sorsát a kormányhatóságnál lényegében a munkanélküliség enyhítéséhez fűződő közérdek, tehát ugyanazon elvi szempont döntötte el, mint amely a város közönségét az építkezés elhatározására kényszerítette.”¹¹⁰ Augusztus végén megjelent a versenytárgyalási felhívás, melynek eredményeként szeptemberben megkezdődhetett az építkezés. A két éven keresztül folyó munkát lassíthatta, hogy 1933 őszén ismét felmerült az egyetem megcsonkításának a veszélye, illetve nehézséget okozott az épület berendezéséhez szükséges összeg előteremtése is.¹¹¹ Az új épületszárny felavatására végül 1934. október 14-én került sor Hóman Bálint kultuszminiszter jelenlétében.¹¹² A főépületből kiköltöző jogi kar helyiségeit a bölcsészek vehették birtokba.

Ezt követően kisebb-nagyobb egyetemi építkezések még folytak a második világháború kitöréséig,¹¹³ de az oktatási épületek bővítésére vonatkozó újabb tervek közül semmi sem valósult meg. Pedig Pekár Mihály már 1933 decemberében újabb memorandumban foglalta össze a közeljövőben megvalósítandó fejlesztéseket,¹¹⁴ főképp azért, hogy az egyetem létének újbóli megkérdőjelezése esetén életképességét bizonyíthassa az intézmény.

¹⁰⁷ PTE EL VIII. 101. a. 3. d. Az Egyetemi Tanács II. rendes ülésének jegyzőkönyve, 1932. okt. 26.

¹⁰⁸ Az építési összeg azért volt kevesebb a korábban tervezettnél, mert a kölcsönből a város 165 000 pengőt már kiutalt a kincstárnak a két internátus átalakítására.

¹⁰⁹ *Dunántúl*, 1932. június 4. 1., 1932. június 7. 3., 1932. augusztus 27. 1.

¹¹⁰ *Dunántúl*, 1932. augusztus 27. 1.

¹¹¹ PTE EL VIII. 101. a. 4. d. Az Egyetemi Tanács IV. rendes ülésének jegyzőkönyve, 1933. dec. 20.

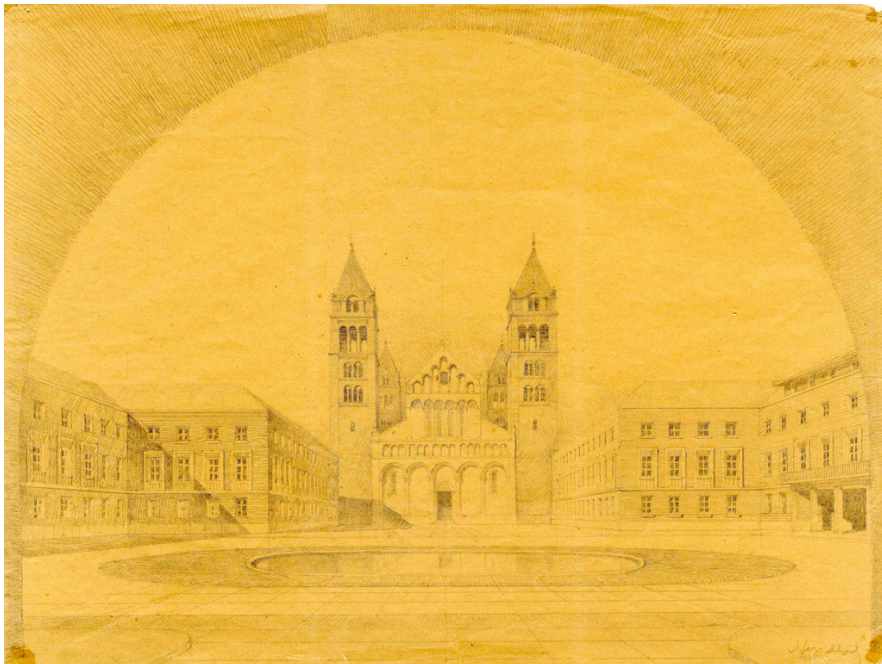
¹¹² BENKE 1992. 100.

¹¹³ Ilyen volt a gyermekklinika fertőző pavilonjának megépítése vagy az 1930-as évek második felében Keszthelyen épített diáküdülőház. Ez utóbbi terveit stíluskritikai alapon Nendtvich Andor munkájának véljük, de ennek bizonyítása további kutatást igényel.

¹¹⁴ Ebben Pekár Mihály az egyetem központi épülete környékének biztosítására a Günsberger-fatelep és a Littke-kaszárnya megvételt, az Engel-fatelep kiugró részének levágását, és a Rákóczi utca aszfaltozását kérte a várostól. Emellett az egyetem udvarának, kerítésének, a mai 48-as térnek és a környékbeli utcáknak a rendezését sürgette. Ismét felvetette az elévülő temető egyetemi fűvésztertté alakításának ötletét és az egyetemi könyvtár továbbfejlesztését. PTE EL VIII. 101. a. 4. d. Az Egyetemi Tanács IV. rendes ülésének jegyzőkönyve, 1933. dec. 20.

Kőszeghy Gyula hagyatékában pedig fennmaradt egy 1934. októberi keltezésű vázlattevé, amely a központi épület nyugati oldalának beépítését mutatja az orvosi kar könyvtára, laboratóriumok, tanári szobák és egy nagyelőadó számára. Az alaprajzból és ablakkiosztásból ítélve a nyugati szárnyépület homlokzata hasonló lett volna a jogi kari épületrészhez.¹¹⁵

Bár a vizsgált korszakon túlmutat Nendtvich Andor építész 1947-ben rajzolt „egyetem utca” terve,¹¹⁶ mégis érdemes rá kitérni, mivel készítője már a két világháború közt is bekapcsolódott az egyetemi építkezésekbe, városrendezési kérdésekbe. Erre enged következtetni az, hogy a székesegyház nyugati homlokzatának kiszabadításához és beépítéséhez készített, datálatlan tervei több változatban is fennmaradtak. A pozsonyi egyetem Pécsre telepítésekor regnáló polgármester (Nendtvich Andor, 1906–1936) fia, ifj. Nendtvich Andor a Gosztonyi Gyula által tervezett árkádos kőmúzeum és a püspöki iroda szegényes épületeinek (istálló, kocsiszín, magtár) lebontásával nyert területet 2–3 emeletes épületekkel tervezte körbeépíteni. Az így keletkező tér architektúráit az egyetem jogi és bölcsészettudományi karainak szánta otthonul abból a megfontolásból, hogy az 1367-ben Nagy Lajos által alapított első magyar egyetem is a püspökvárban volt. *„A püspöki udvarban a háromemeletes épület földszinti árkádján és a várárok hidján keresztül a várat elhagyjuk, utolsó pillantást vetve a régi bástyákkal tarkított s a siklói vár formanyelvén tartott épületkomplexumra, amely Zsigmond korabeli hangulatot áraszt.”*¹¹⁷ (12. kép) Innen indul a Damjanich és a Báthory utcák közt – nagyjából a mai Kodály Zoltán utca vonalán – kialakítani tervezett „egyetem utca,” melynek monumentális épületein a Nendtvich pályafutása elején

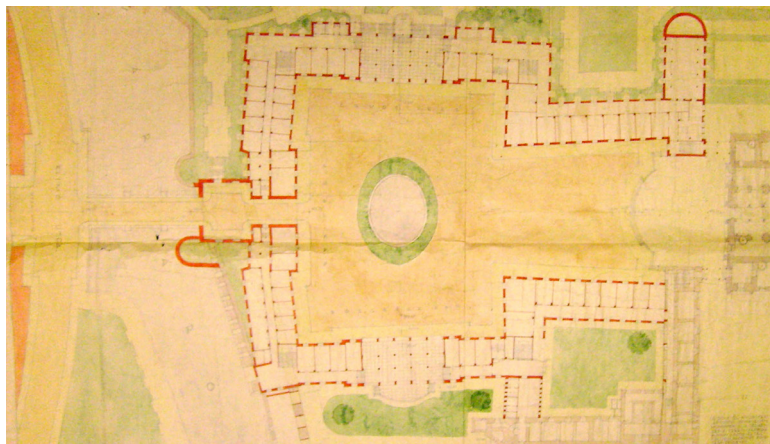
12. kép

Nendtvich Andor: A székesegyház nyugati homlokzatának kibontása, Egyetem tér

¹¹⁵ MNL BaML XV. 1. e. 55. Kőszeghy Gyula hagyatéka.

¹¹⁶ MNL BaML XV. 1. d. Nendtvich Andor építész hagyatéka.

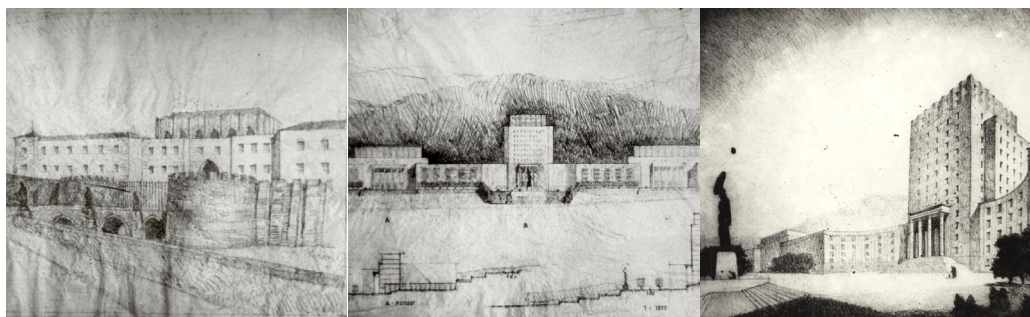
¹¹⁷ NENDTVICH 1963. 17.

13. kép
Nendtvich Andor: Az Egyetem tér és épületei

New Yorkban tervezett felhőkarcolók¹¹⁸ hatása az 1950-es évek szocialista realista stílusával keveredik (13–16. kép). Nendtvich Andor 1945 utáni munkásságában nagy szerepet játszottak a városrendezési tervek, melyeken műemléképületeket igyekezett kibontani a sűrű beépítésből, és tereket adni a városnak.¹¹⁹ A 31 éves korában egy agyvérzés után Amerikából hazatérő építész nem alapított családot, hanem minden pénzét utazásokra költötte: így a szegedi Dóm tér, Róma egyetemváros modellje, az oxfordi High Street ívelt vonala mind hatással voltak a pécsi Egyetem tér kialakítására.

1965-ben az egyetemnek sikerült az, ami az 1920-as évek elején nem: az 1950-ben külön egyetemmé vált Pécsi Orvostudományi Egyetem megszerezte az egykori honvéd hadapródiškola épületét, amelynek átépítését követően az elméleti intézetek nagy részét az 1970-es évek elején ide költöztették. Sajnálatos, hogy ez egyben az Alpár Ignác által tervezett neobarokk épület megsemmisítését eredményezte. Bár az egyetem azóta is sok újabb architektúrával gyarapodott, de az épületek városon belüli szétszóródása a mai napig megmaradt, esélyt sem hagyva egy egyetemi városrész kialakítására.

14–16. kép
Nendtvich Andor: Az Egyetem-utca és épületei

¹¹⁸ MAROSI 2009. 41.

¹¹⁹ HARCOS 1969. 6.; PÁLINKÁS 1964. 4.

KÉPJEGYZÉK

1. kép Pécsi Egyetemtörténeti Gyűjtemény
2. kép Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltára
3. kép PTE Általános Orvostudományi Kar Orvostudományi Gyűjtemény
4. kép Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltára
5. kép Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltára
6. kép A szerző felvétele
7. kép Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltára
8. kép Pécsi Egyetemtörténeti Gyűjtemény
9. kép Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltára
10. kép Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltára
11. kép Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltára
12. kép Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltára
13. kép Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltára
14. kép Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Levéltár
15. kép Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Levéltár
16. kép Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Levéltár

FORRÁSOK

- EMLÉKIRAT 1929 *Pécs szab. kir. város közönségének emlékirata a pécsi m. kir. Erzsébet Tudományegyetem továbbfejlesztéséről.* Pécs, 1929.
- ET 1927/28 *A m. kir. Erzsébet Tudományegyetem 1927/28. tanévi irataiból. Az 1927–28. tanévre megválasztott egyetemi hatóságnak beiktatása és a tanév megnyitása alkalmából 1927. évi okt. 2-án tartott ünnepélyes egyetemi közgyűlés.* Pécs, 1933.
- PEKTGYOETGYD2004.44.1. Pécsi Egyetemtörténeti Gyűjtemény
- MNL BaML Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltára, Pécs
- IV. 1406. Pécs város tanácsának iratai
- XV. 1. e. Kőszeghy Gyula építész hagyatéka
- XV. 1. d. Nendtvich Andor építész hagyatéka

- NENDTVICH 1963 Nendtvich Andor: Szabadítsuk ki a házrengetegből Pécs legszebb műemlékeit! Műemléki és egyben lakáspolitikai javaslat. *Pécsi Műszaki Szemle* 8. (1963):4. 15–18.
- PTE EL Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Levéltár, Pécs
- VIII. 101. a. Erzsébet Tudományegyetem, Rektori Hivatal iktatott iratai
- VIII. 101. b. Erzsébet Tudományegyetem, A Pécsi Egyetem Tanácsának ülésjegyzőkönyvei
- VIII. 105. b. Erzsébet Tudományegyetem, Orvostudományi Kar és intézeteinek iktatott iratai
- TANREND 1936 *A m. kir. Erzsébet Tudományegyetem tanrendje az 1935–36. tanév második felére.* Pécs, 1936.

IRODALOM

- BENKE 1992 BENKE József: *A pécsi Orvostudományi Egyetem története.* Pécs, 1992.
- BENKE 2000 BENKE József: *Egyetemünk története.* Pécs, 2000.
- BOROS 2010 BOROS László: A Jézus Szíve (Pius) templom. *Pécsi Szemle* 13. (2010):2. 36–48.
- CSIZMADIA 1980 *Fejezetek a pécsi egyetem történetéből.* Szerk. CSIZMADIA Andor. Pécs, 1980.
- FÁBIÁN 1935 FÁBIÁN Gáspár: *Életem és főbb alkotásaim.* Budapest, 1935.
- FEDELES–LENGVÁRI–
POHÁNKA–POLYÁK 2011 FEDELES Tamás – LENGVÁRI István – POHÁNKA Éva – POLYÁK Petra: *A pécsi felsőoktatás évszázadai.* Pécs, 2011.
- GERLE 2010 GERLE János: *Korb Flóris – Giergl Kálmán.* (Az építészet mesterei) Budapest, 2010.
- HARCOS 1969 HARCOS Ottó: Tereket szeretnék adni a városnak. *Dunántúli Napló*, 1969. június 12. 6.
- KALÁSZ 2002 KALÁSZ Gyula: Adatok Pilch Andor pécsi építész munkásságához. In: *Tanulmányok Pécs történetéből 10–11–12.* Szerk. VARGA Lajos – VONYÓ József. Pécs, 2002. 85–92.
- KONTHA 1985 *Magyar művészet 1919–1945.* (A magyarországi művészet története 7.) Szerk. KONTHA Sándor. Budapest, 1985.

- LADÁNYI 2000 LADÁNYI Andor: *Klebelberg felsőoktatási politikája*. Budapest, 2000.
- LUKINICH 1933 LUKINICH Imre: *Az egyetem alapításának története*. Pécs, 1933. (<http://mek.oszk.hu/01800/01859/html/>) [2014.07.16.]
- MAROSI 2009 MAROSI Gyöngyi: „Tereket akarok adni a városnak!” *Iff. Nendtvich Andor építészmérnök munkássága a két világháború közötti korszak magyar építészetében*. [Szakdolgozat] Pécs, 2009. (Pécsi Tudományegyetem Társadalomtudományi Szakkönyvtár)
- MEGYERI 2007 MEGYERI Rita: *A pécsi egyetem története különös tekintettel a Szent Mór Kollégiumra*. [Szakdolgozat] Pécs, 2007. (Pécsi Tudományegyetem Társadalomtudományi Szakkönyvtár)
- MÉL CSÁNK ROTTMANN Csánk Rottmann Elemér (Szócikk). In: *Magyar Életrajzi Lexikon*. (<http://mek.niif.hu/00300/00355/html/ABC02469/02610.htm>) [2011.07.16.]
- MÉL KAPPÉTER Kappéter Géza (Szócikk). In: *Magyar Életrajzi Lexikon*. (<http://mek.niif.hu/00300/00355/html/ABC07165/07375.htm>) [2011.07.16.]
- MENDÖL 1987 MENDÖL Zsuzsanna 1987: A modern építés térhódítása Pécsen és Baranyában. *Baranyai Művelődés* 30. (1987):1. 52–68.
- MENDÖL 1997 MENDÖL Zsuzsanna: Építészpálya a két világháború szorításában: Hoffmann László (1897–1943). In: *A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve 41–42*. Pécs, 1997. 221–253.
- MENDÖL 2010 MENDÖL Zsuzsanna: Kőszeghy Gyula. In: *Pécs Lexikon*. I. kötet. Főszerk. ROMVÁRY Ferenc. Pécs, 2010. 429–430.
- MERÉNYI 1955 MERÉNYI Ferenc: *Magyar építészek 1890–1918. Adatgyűjtemény*. [Kézirat] Budapest, 1955.
- OLASZ 1999 OLASZ István: Az Erzsébet Tudományegyetem bölcsészkarjának munkássága I. A kor szellemi áramlatai. *Pécsi Szemle* 2. (1999):3. 56–65.
- OROSZ 2008 OROSZ Gábor Viktor: Soprontól Sopronig: evangélikus hittudományi kar az egyetemen. In: *Krisztusra tekintve hittel és reménnyel: Ünnepi kötet Reuss András professzor 70. születésnapjára*. Szerk. BÉRES Tamás – KODÁCSY-SIMON Eszter – OROSZ Gábor Viktor. (Eszme-csere 4.) Budapest, 2008. 198–208.

- PÁLINKÁS 1964 PÁLINKÁS György: Nendtvich Andor. *Dunántúli Napló*, 1964. augusztus 23. 4.
- PILKHOFFER 2004 PILKHOFFER Mónika: A honvéd hadapródiskola épülete. *Pécsi Szemle* 7. (2004):2. 32–40.
- RAJCZI 1999 RAJCZI Péter: Vargha Damján és a Maurinum. *Pécsi Szemle* 2. (1999):3. 66–72.
- ROZS 2003 ROZS András: Pécs, a befogadó város. In: *A város és egyeteme. Előadások az Erzsébet Tudományegyetem első pécsi tanévnyitójának 80. évfordulója alkalmából*. Szerk. NAGY Ferencné – VONYÓ József. Pécs, 2003. 35–48.
- STELCZ 2006 STELCZ István: Községi és állami elemi népiskolai építkezések Pécsen 1868 és 1931 között. *Pécsi Szemle* 9. (2006):4. 36–59.
- SZABÓ 1940 SZABÓ Pál: *A m. kir. Erzsébet Tudományegyetem és irodalmi munkássága*. Pécs, 1940.
- UJVÁRY 2003 UJVÁRY Gábor: Konzervatív reform a neobarokk Magyarországon. A két világháború közötti tudománypolitika és a pécsi egyetem. In: *A város és egyeteme. Előadások az Erzsébet Tudományegyetem első pécsi tanévnyitójának 80. évfordulója alkalmából*. Szerk. NAGY Ferencné – VONYÓ József. Pécs, 2003. 25–34.
- WEILER 1987 WEILER Árpád: A századforduló építésze és a szecseszió Pécsen és Baranyában. *Baranyai Művelődés* 30. (1987):1. 24–51.

Buildings of the Erzsébet University in Pécs

by Mónika Pilkhoffer

(Summary)

Founded in 1912, the Erzsébet University of Pozsony found its home in Pécs following the disintegration of historic Hungary. In 1921, shortly after the Serbian occupation of the town ended, the only way the university could find a home was to have buildings donated to the institute. As the cadet academy, the only big enough structure, was not available, the faculties, institutes and clinics of the university began operations in 1923 in buildings located in 19 different points around town. The clinics of the university found appropriate housing thanks to the numerous medical institutes of the town, but the theoretical institutes, especially the faculties of law and humanities were constantly lacking sufficient space. The period between the two world wars did not see such large scale university investments as those in Szeged or Debrecen, but a few new structures were built: in 1929 the Szent Mór College was consecrated, in 1931 the teachers' living quarters was erected, and by 1934 the new faculty of law building and in 1939 the gymnasium were completed. Although the idea of a joint campus has emerged a few times, the buildings of the university are still scattered around Pécs to this day.

(A szöveget Lengvári Ágnes fordította.)